

Maribor, metropola!

¹ Maribor, metropola je navijaški slogan viol, navijačev nogometnega kluba Maribor, ki se je pogosto uporabljal tudi na vstajah. Z njim izražamo naklonjenost mestu, ki ga njegovi prebivalci vidimo kot veličastno, čeprav je to v nasprotju z realnostjo.

² 'S srcem za Maribor' je bil njegov slogan predvolilne kampanje. Populistična retorika nekdanjega župana je v mestu, kot je Maribor, z lahkoto premagovala ovire, saj se preproste ideje v mestu visoke socialne stiske razmeroma lahko prodajajo.

³ Nekaj dni pred odstopom župana smo občani Maribora v nabiralnike dobili brezplačnik, v katerem je nanizal vse projekte, ki jih je izpeljal.

Maribor

Ni še dolgo, odkar smo občani Maribora o našem mestu govorili kot o 'mestu duhov'. Z razlogom. Ta oznaka odražala nizko ali skoraj neobstoječo kulturo sobivanja, ki je v Mariboru kopnela skupaj z gospodarsko aktivnostjo. Medtem ko je bil Maribor do 80. let 20. stoletja industrijsko središče Socialistične republike Slovenije, je po osamosvojitvi s prehodom v tržno gospodarstvo postal mesto z visoko brezposelnostjo in revščino, ki se s trenutno (že šest let trajajočo, morda permanentno?) gospodarsko krizo dodatno zaostreje. Kljub temu na obrobju tega mrtvega mesta nastajajo številna nakupovalna središča, ki ustvarjajo privid razvoja, medtem ko središče mesta razpada, javne povr-

šine pa ostajajo prazne. A med meščani začuda ostaja občutek pripadnosti Mariboru, saj smo bili vedno izrazito lokalpatriotski, ta sentiment pa se je še krepil z večanjem distance med Ljubljano, 'bogato' prestolnico, in Mariborom, mestom brez perspektive za mlade, izobražene, aktivne iskance dela in izbruhnil 21. novembra 2012, ko smo doživeli prvo t. i. mariborsko vstajo. Udeleženci vstaje so takrat (lokalnim) političnim elitam naznanili, da so oni Maribor in da ne bodo več pasivno opazovali, kako njih in njihovo mesto uničujejo zasebni interesi manjšine, korupcija in klientelizem, nepogrešljive sestavine neoliberalistične ideologije, ki prežema pore današnje družbe. Protestniki so (bili) odločeni, da si bodo prisvojili 'metropolo' in jo hkrati uničili, da si bodo prisvojili njeno bogastvo, njene mreže komunikacije in sodelovanja pa tudi uničili njene hierarhije, delitve in strukture komande. V obdobju hegemonije nematerialnega dela je namreč mesto, metropola, to, kar je bila nekoč tovarna za industrijski delavski razred, med drugim tudi prizorišče za njegovo izražanje antagonizma in upiranja (Hardt in Negri, 2009: 227–9). Ljubezen do Maribora, metropole¹, ki jo je zdaj že nekdanji župan promoviral v svoji kampanji², med mandatom in tudi še pred odstopom³, ter si tako pridobil glasove občanov

(na lokalnih volitvah je zmagal dvakrat), se je torej izrodila v zgodbo z naslovom 'Gotof je!'. Mariborčani so iz iste pripadnosti do mesta, zaradi katere so prej volili župana, zdaj njemu obrnili hrbet in začeli novo ero v zgodovini štajerskega 'središča'⁴.

Vstajniški duh se po dobrem letu ni (popolnoma) polegel, saj so med vstajami vzniknile civilne pobude, gibanja, ki se pod pritiskom medijev in obstoječih politično-ekonomskih struktur, v katere je Maribor oz. Slovenija nepovratno in neizogibno vpletena, soočajo s podobnimi dilemami kot že prej marsikatero sodobno družbeno gibanje, čeprav oblikovano na popolnoma drugem koncu sveta. Kako nam lahko ta, že obstoječa, sodobna družbena gibanja pomagajo osmisлити naš boj za demokracijo, svobodo in pravičnost? Kaj imajo mariborske vstaje skupnega z upori v Mehiki, Argentini? Ali sploh kaj? Kako krmiliti 'revolucijo' v Mariboru? Na zastavljena vprašanja bom poskušala odgovoriti s kratkim pregledom dogodkov pred mariborskimi vstajami in med njimi, nato pa se bom osredinila na civilne pobude, ki so se oblikovale med 'prebujenjem' v Mariboru, da bi ugotovila, kako le-te sovpadajo z značilnostmi sodobnih družbenih gibanj. To mariborsko zgodbo bom prepletla s premislekom o praksah in idejah, ki so se oblikovale v gibanjih v Latinski Ameriki, pri čemer bo govor o gibanju zapatistov, mehiških staroselcev iz Chiapasa, in *piqueterosov*, argentinskih brezposelnih delavcev kot dveh 'šolskih' primerov sodobnega družbenega gibanja. V sklepu ne pričakujte navodila za prihodnost, le trezen premislek o zbranih dejstvih.

Maribor, mesto heroj?!

Maribor ima za sabo dolgo zgodovino upiranja. Že v 16. in 17. stoletju so se na njegovem ozemlju odvijali kmečki upori, pozneje, v 20. stoletju vojaški, ob stečajih večjih podjetij po osamosvojitvi Slovenije pa delavski. Tudi aktualne slovenske vstaje proti politični eliti in neoliberalističnim politikam so se začele v Mariboru, a so se pozneje premaknile proti središču Slovenije. Kot občan-ko Maribora me je ta nenadni izbruh ogorčenja Mariborčanov izjemno presenetil. Maribor je namreč iz multikulturnega in industrijsko razvitega mesta po osamosvojitvi z (ne)razvojem tržnega gospodarstva postal mesto praznih ulic. Brez dvoma je to posledica visoke brezposelnosti, s katero se Maribor sooča že dobra tri desetletja⁵. Mariborsko gospodarstvo stagnira oziroma celo nazaduje od osemdesetih let prejšnjega stoletja, kar se kaže v množičnem izseljevanju iz mesta, padcu deleža družbenega proizvoda in stopnji novih investicij (Galun in Rubin, 2012)⁶. Samo do leta 1996 se je v več kot 50 mariborskih podjetjih začel stečajni postopek zaradi zloma velikih trgovskih, industrijskih in gradbenih podjetij, kot so Metalna, Tovarna avtomobilov Maribor, Tekstilna tovarna Maribor (Inštitut za novejšo zgodovino, 2012). In ta proces se nadaljuje z globalno gospodarsko krizo, ki je pokončala še nekaj mariborskih podjetij. Leta 2011 so bili uvedeni stečaji v podjetjih Konstruktor, MTB, Cestno podjetje Maribor, letos (2013) pa je najbolj odmeval propad treh hčrinskih družb Mariborske livarne Maribor.

Propadajoče gospodarstvo so zadnja leta intenzivneje spremljale še razne afere, povezane z lokalno politično elito, natančneje z zdaj že nekdanjim mariborskim županom Francem Kanglerjem. Javnost se je s koruptivnimi dejanji nekdanjega župana neposredno seznanila iz mari-

⁴ Zavedanje o obstoju tega sentimenta med Mariborčani je znano med Slovenci, zato sem lahko po prvih dogajanjih v Mariboru pogosto slišala: »Le kje drugje kot v Mariboru bi se lahko začeli protesti?«

⁵ Letos bo Maribor prejel izredno državno pomoč, ki se mestu podeli, ko preseže mejo 17-odstotne brezposelnosti.

⁶ Razlogi za propadanje mariborskega gospodarstva, ki je veljalo za eno bolj razvitih v času Jugoslavije, so povezani s socialistično ekonomsko politiko, ki ni dopuščala pravočasnega prestrukturiranja mariborske industrije v skladu z zahtevami tržnega gospodarstva (Lorber, 2006: 64).

⁷ Mariborski stanovanjski sklad za leto 2013 napoveduje skokovito povečanje števila deložacij. Lani so jih izvedli 60, letos so jih do septembra opravili 45. Trenutno je odprtih 50 tožb za odpoved najemnih pogodb in izpraznitev stanovanj, do konca leta pa jih bodo morali vložiti še najmanj 60 (Rubin in Galun, 2013).

⁸ Radarji v Mariboru niso banalen razlog za vstajo in mariborska vstaja je udarila v samo središče procesov vzpostavljanja režima izkoriščanja, ki je značilen za finančni kapitalizem (Kurnik, 2013a).

⁹ V zvezi z mariborskimi radarji je bilo ugotovljenih veliko kršitev zakonodaje s področja javnega naročanja (po odločitvi, da bo podjetje Iskra Sistemi posodobilo semaforški sistem v Mariboru in v zameno za to prejemale plačane kazni od ugotovljenih kršitev cestnoprometnih predpisov z radarji, se je cena investicije povečala za skoraj 6-krat, prav tako pa se je spremenilo prvotno naročilo in bi zato Mestna občina Maribor morala obnoviti razpis, pa ga ni), zato senat Komisije za preprečevanje korupcije uveljavlja postopek ničnosti pogodbe (Komisija za preprečevanje korupcije, 2013).

¹⁰ Čeprav Gregorčič (2005: 24) pravi, da *piqueterose* in *zapatiste* bolj kot zahteve oz. neki cilj povezuje upanje, delovanje, samodoločanje družbenega in skupnosti.

¹¹ »Zapatisti so vsi, ki se borijo proti nepravilnosti – mi smo vi« (Klein, 2001) ali kot pravi slogan MTD de Solano (*Movimiento de Trabajadores de Desocupados* – Gibanje brezposelnih delavcev iz Solana, ki je nastalo znotraj gibanja *piqueterosov*) »delo, družbene spremembe in dostojanstvo« (The Dominion, 2003).

¹² Odmevale niso samo njihove prakse, ampak tudi njihov pogled na svet, ki je nam v 'centru' pomagal osmisliti vsakdan.

¹³ »Če se je kapitalizem spremenil in potrebuješ vse manj ljudi v tovarnah, še vseeno potrebuješ blago, ki se ga mora transportirati. Glede na to, da smo brezposelni, nam preostane blokada prometa.« (Pablo v Sitrin, 2003: 473)

borskega dnevnika *Večer*. Ta je slikovito prikazal 'hobotnico, ki je ugrabila Maribor', glava le-te pa je nekdanji mariborski župan. Za občane Maribora je bila hobotnica potrditev govoric, ki so že nekaj časa krožile v javnosti, da medtem ko njihovo mesto in skupaj z njim njegovi meščani stradajo, životarijo⁷, javna podjetja vodi manjšina, zbrana okrog nekdanjega župana, ne zaradi ustreznih kvalifikacij, ampak zaradi klientelizma in nepotizma. Celotno zgodbo 'prebujenega' Maribora pa so zaključili ali bolje rečeno začeli radarji⁸. Tudi radarji so predmet še enega t. i. javno-zasebnega partnerstva, v tem primeru med Mestno občino Maribor in podjetjem Iskra Sistemi. Dejstvo, da bi Mariborčani prometne kazni plačevali zasebnemu podjetju (Iskra Sistemi bi dobili 92 odstotkov od plačanih kazni, občina pa samo osem odstotkov), in številne druge nepravilnosti, povezane s to investicijo⁹, so Mariborčane pripeljale na sicer mirne in tihe mariborske trge in ulice.

Razlogi za mariborsko zgodbo, danes v očeh mnogih nedvomno zgodbo mesta heroja, so torej na neki ravni primerljivi z nekaterimi razlogi, zaradi katerih se je oblikovalo gibanje *zapatistov* in *piqueterosov*, čeprav so prvi iz Mehike in drugi iz Argentine. Oboji (teoretsko) oblikujejo in hkrati živijo prakse, ki so pomembne tudi za mariborske vstajnike, saj jih ne nazadnje povezuje skupna zahteva¹⁰: družbene spremembe za pravično družbo¹¹. A ni zgolj zahteva po družbenih spremembah tista, ki si jo delijo te tri skupine. Tako mariborski vstajniki kot tudi *zapatisti* in *piqueterosi* so posledica nasilja neoliberalizma nad ljudmi, ki povečuje socialno izključenost in odtuja mehanizme politične participacije. Je že res, da so *zapatisti* staroselci, pretežno kmetje, ki živijo v komunalnih skupnostih v Lakandonskem pragozdu in gorovju Chiapasa, kjer si samostojno pridelujejo osnovne življenjske potrebščine. Pa tudi, da so organizirani v vojsko in da se *vsak dan* srečujejo z lakoto in revščino. A so hkrati produkt boja proti neoliberalizmu, ki uničuje njihova življenja in življenjski prostor (Pureber, 2010: 52). Zato so rezonirali¹² po vsem svetu, še posebej v države, ki so tako kot Mehika intenzivno vpete v globalne ekonomske procese in izmenjave (Gregorčič, 2011: 181).

Še bolj in laže kot z razlogi za nastanek gibanja *zapatistov* pa se lahko vstali Mariborčani istovetimo z razlogi, zaradi katerih so nastali *piqueterosi*, gibanje brezposelnih delavcev iz Argentine. Svoj boj so začeli zaradi naraščajoče brezposelnosti, ki je Argentino spremljala že od sredine 90. let prejšnjega stoletja kot posledica neoliberalne politike, ki jo je vodila takratna vlada. Njihov začetni način upiranja so bile blokade glavnih cest (*piquete*), da bi zaustavili ekonomsko aktivnost, saj so tako onemogočili prevoz materialov, potrebnih za proizvodnjo v tovarnah (Alcañiz in Scheier, 2007: 159)¹³. Postopoma pa so se

v času blokade cest¹⁴ začele oblikovati izvirne oblike sobivanja z vzpostavljanjem avtonomnih urbanih skupnosti. Znotraj skupnosti potekajo skupščine v četrtnih skupnostih, propadlih tovarnah in javnih prostorih, te so jih *piqueterosi* obnovili z denarjem, ki so ga izsilili od oblasti v času *piquetov* (Gregorčič, 2005: 58; Ouviaña, 2005: 46). Na skupščinah v skladu z neposredno demokracijo (horizontalni in decentralizirani odnosi) sprejemajo odločitve o načinih uporabe prostorov, ki so jim na voljo in jih avtonomno upravljajo. Tako so v njih nastali skupnostni vrtovi, šole, zdravstveni domovi, bolnišnice, ljudske kuhinje (The Dominion, 2003). *Piqueterosi* so si torej »z graditvijo nove politike omogočili preživetje in nove politične prakse« (Gregorčič, 2005: 58).

Zavedam se, da je lahko primerjava položaja vstalega Maribora s položajem Mehičanov in Argentincev sporna, saj se naša okolja v marsičem zelo razlikujejo. Slovenija je kljub vsemu še vedno del *centra*, del Evropske unije. A vendar od začetka globalne gospodarske krize o naši državi čedalje intenzivneje govorimo kot o periferiji v Evropski uniji, o Mariboru pa znotraj države, tako kot tudi Latinsko Ameriko še vedno obravnavamo kot *obrobje*, saj kljub čedalje višjemu standardu preštevilni tamkajšnji ljudje še vedno živijo v revščini. Večji del Evropejcev pa zahvaljujoč nekaterim še delujočim mehanizmom socialne države, množičnega pomanjkanja do zdaj ni izkusil. Iz Latinske Amerike prav tako pogosteje kot iz Evrope prihajajo slabe novice zaradi vojne z drogami, avtoritarnih režimov, konfliktov med staroselci in priseljenci na celino ter neoliberalnih eksperimentov. Zato Ouviaña (2005: 40–2) razlikuje med sodobnimi družbenimi gibanji z *obrobja* in tistimi iz *osrednjih kapitalističnih držav* in pravi, da obstajajo razlike med enimi in drugimi v družbeni sestavi, tipu odnosov, ki se vzpostavlja z družbenimi strukturami, ter v ustvarjanju in prakticiranju (novih) družbenih odnosov. Gibanja iz osrednjih kapitalističnih držav naj bi sestavljali moški in ženske srednjega sloja z visoko izobrazbo, ki želijo ustvariti prostore pogajanja z državo in pri tem le redko ustvarijo nov družbeni svet. Gibanja z obrobja pa zajemajo izključene, izbrisane, brezposelne z nizko izobrazbo, ki s svojimi dejanji ne naslavljajo oblasti, ampak tvorijo nove družbene realnosti, ki jih dnevno prakticirajo¹⁵.

Mi smo Maribor!

Globalna ekonomska kriza je do določene mere radikalizirala družbena gibanja, ki zdaj tudi v Evropi povezujejo lačne, izbrisane, politično izključene, brezposelne¹⁶. Ali je bila morda v Mariboru presežena delitev na sodobna gibanja z obrobja in središčna¹⁷? Mariborske vstaje so se začele po razglasitvi nekdanjega mariborskega župana za državnega svetnika. Po 3. vstaji je župan odstopil in po uresničenih prvih zahtevi protestnikov so se odprle intenzivne razprave o tem, kako in s kom naprej, o prihodnosti in spremembah Maribora. Trenutno so najbolj prepoznavne skupine Skupaj za Maribor!, Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora, Infopeka Odprto zavezništvo za Maribor, 29. oktober in Iniciativa mestni zbor; ene so bolj, druge manj aktivne. Med seboj se koordinirajo, a imajo različne poglede na potrebe Maribora in uporabljajo raznolike pristope ter sredstva, zato je namen koordinacije predvsem seznanjanje z dejavnostmi gibanj, da se izogonej podvajanju in nekonsistentnosti. Nekoliko teže je znotraj

¹⁴ Avgusta 2001 so *piqueterosi* zavzeli več kot 300 cest. Prišlo je do množičnega zapiranja, pet ljudi je umrlo (The Dominion, 2003). Zaradi državne represije se je oblikovala alternativa blokadi prometa, tj. *cacerolazo* (v španščini ta beseda pomeni lonec). Protesti so se z ulic pomaknili v domove, kjer uporniki uporabljajo bobne in luči kot sredstva za sodelovanje v demonstracijah (Gregorčič, 2005: 56).

¹⁵ »Naš namen ni spremeniti svet, ampak zelo skromno; ustvariti nov svet /.../« (Marcos, 2001: 92).

¹⁶ Primeri takih gibanj so *Indignados* v Španiji, *Aganaktismenoi* gibanja v Grčiji.

¹⁷ Ali »/j/e družbena sprememba mogoča samo kot 'revolt lačnih'?« (Gregorčič, 2005: 104).

¹⁸ »Delovanje implicira gibanje. Če začnemo z delovanjem-kot-iti-onkraj (in ne le delovanje-kot-reprodukcija /.../), to pomeni, da je vse (ali vsaj vse človeško) v gibanju /.../« (Holloway, 2004: 18).

¹⁹ 'Que se vayan todos' ali Vsi morajo oditi! Slogan brezposelnih iz Argentine.

²⁰ Krik vpričo kapitalističnega pohabljanja človeških življenj, ki je hkrati zavrnitev sprijaznitve. Kričimo, ker sanjamo o osvoboditvi (Holloway, 2004: 1–4).

²¹ »/P/oudarjanje boja proti izkoriščanju in gospodstvu potiska diskurz o demokraciji daleč onkraj liberalno demokratičnih omejitev – v smer neposredne, participativne, kolaborativne in absolutne demokracije« (Kurnik, 2013b: 202).

²² Nasprotno pa ljudstvo teži k nemu (Kurnik, 2005: 213). In si kot oblika suverenosti prizadeva za zamenjavo vladajoče državne avtoritete in prevzem oblasti (Hardt in Negri, 2005: 86).

²³ Skupina Skupaj za Maribor! je pretežno pobuda intelektualcev, ki meni, da lahko s svojim »znanjem, socialnim kapitalom, voljo in delom prispeva k uresničitvi zahtev demonstrantov in demonstrantk« (Skupina »Skupaj za Maribor!«, 2012).

²⁴ Izbrancu pobude Skupaj za Maribor! je bil edini neodvisni kandidat, ki je zbral dovolj podpisov, da je lahko kandidiral na predčasnih županskih volitvah in nato tudi bil izvoljen. Sprva so vse neodvisne kandidate prav zaradi njihove (domnevne) nestranske narave javno podpirali še člani skupine Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora.

²⁵ Pod njega se je podpisala tudi skupina 29. oktober.

koordinacije sprejemati skupne odločitve, kar se je pokazalo v času, ko so imele iniciative priložnost imenovati skupnega kandidata za predčasne županske volitve, ki so potekale marca 2013.

Opaziti je bilo, da se mariborske civilne pobude soočajo z dilemo ostati gibanje (ustvariti novo družbo, delovati onkraj¹⁸) ali postati stranka (poustvarjati, reproducirati staro). Mariborčani so namreč med vstajami v stilu *piqueterosov*¹⁹ zakričali jasen *ne*²⁰ vsem strankam, levim in desnim.²¹ A doseganje politične avtonomije stopnje zapatistov in *piqueterosov* je proces, stvar dolgotrajne refleksije o tem, kdo si in kam želi iti. Namreč, tudi zapatistično gibanje se je za avtonomijo, enakost in samoorganiziranost urilo od leta 1983, svoj boj pa začelo šele 1994. leta (Gregorčič, 2005: 74; Gregorčič, 2011: 172; Ouviaña, 2005: 35). V njem so oblikovali 'svet mnogoterih svetov', ki ustvarja razmere za multitulo. Multituda izhaja iz enega, poudarja mnogoterost družbenih singularitet v boju in hkrati skuša usklajevati njihovo skupno delovanje ter ohranjati enakost v horizontalnih organizacijskih strukturah. Zato cilj zapatistov ni nikdar bil poraz države in prevzem suverene oblasti, temveč spreminjanje sveta brez boja za oblast (Holloway, 2004: 26; Hardt in Negri, 2005: 92)²². Medtem ko so se deli gibanja *piqueterosov* oblikovali v sindikate in odločili, da vstopijo v boj za oblast, je Gibanje brezposelnih delavcev iz Solana ostalo zvesto prepričanju, da lahko spremembe pridejo samo iz ljudi, torej 'od spodaj'. Zato v svojem boju za dostojanstvo presegajo zahteve po pravični razdelitvi bogastva in potrebe po kreaciji novih služb, saj njihov boj v svojem temelju kritizira ne samo brezposelnost, ampak tudi kapitalistično delo in družbene odnose, ki kapitalizem reproducirajo in širijo (Dinerstein, 2003: 2–3). Bili so na dnu in tam želijo ostati, vedno bodo uporniki, ker nočejo biti več izkoriščani (The Dominion, 2003). »Danes je njihovo delovanje in življenje popolnoma avtonomno in na vsak način alternativno /.../« (Gregorčič, 2005: 58).

Trenutnega dogajanje v Mariboru torej ne moremo primerjati s teorijo in prakso, ki so jo razvili zapatisti in *piqueterosi*. A vendar je bilo na ravni civilnih pobud zaznati zavračanje izpete predstavniške demokracije, saj se je le skupina Skupaj za Maribor!²³ odločila, da na volitve pošlje enega od svojih pripadnikov²⁴. Prav tako so bili oni edini, ki so spisali manifest²⁵, katerega cilj je Maribor spre-

meniti v perspektivno mesto, mesto s prihodnostjo, pri čemer poudarjajo, da je način za dosego tega cilja neposredna participacija Mariborčanov pri oblikovanju in implementaciji odločitev o njihovem mestu (Skupina »Skupaj za Maribor!«, 2012). Manifest je z vidika sodobnih družbenih gibanj problematičen, ker (nehote?) ustvarja novo ideologijo, ki nadomešča neoliberalizem 'od zgoraj'. Tako se osredini na manifest, pri tem pa sam pozabi postati alternativa (Gregorčič, 2005: 99–100). Nasprotno je Iniciativa mestni zbor dejansko poskus prakticiranja direktne demokracije meščanov Maribora na rednih srečanjih, ki bi omogočala sodelovanje *vseh* pri graditvi mesta.

Njen dolgoročni namen je širša mobilizacija Mariborčanov in oblikovanje avtonomnih skupnosti znotraj propadajočega mesta. Zato so vzpostavili t. i. samoorganizirane krajevne in četrtne skupnosti, ki bodo izkoristile potencial javnega prostora za civilni dialog in iskanje konsenza. Na splošno pa je namen teh skupnosti spodbuditi aktivno udejstvovanje meščanov pri obnovi mesta, ki naj poteka 'od spodaj', saj se zavedajo, da so prebivalci občine tisti, ki imajo neposreden stik z lokalnim okoljem in zato dobro poznajo njegove pomanjkljivosti. Temeljna ideja je torej razviti možnosti in sposobnosti (generirati družbeno moč) ter posledično željo po samostojnem upravljanju mesta. Z zgodbami skupnosti, ki jih je težko sprevreči v ideologijo ali manifest, še preden bi postale alternativa, želijo ustvariti gibanje, ki bi ga pripovedovali tako, da bi ga živeli (ibid.).

Nedvomno lahko vlečemo vzporednice med samoorganiziranimi mestnimi in četrtnimi skupnostmi in urbano različico zapatizma (*zapatizmo urbano*) oziroma neposredno z delovanjem Gibanja brezposelnih delavcev iz Solana. Boj zadnjih se je iz revolta preusmeril v zборе sosesk, zapatisti pa so iz potrebe po preživetju ustanovili školjke, združbe avtonomnih staroselskih skupnosti, kjer so bolnišnice, zdravstveni domovi, šole, zadruga itd. (Gregorčič, 2005: 75–7). Znotraj školjk delujejo ubogljivi 'sveti dobre vlade' (*juntas de buen gobierno*), ki so povezovalni člen med zapatisti in nezapatisti, med zapatističnimi avtonomnimi skupnostmi in mehiško vlado ter posredno telo za izvedbo projektov zapatistov in predstavnikov civilne družbe (Chapman, 2005: 211–12). A ker je zapatistični model boja specifičen glede na okoliščine, v katerih živijo, in ga ni mogoče prenesti v mesta, je lahko le inspiracija za razvoj naših lastnih oblik boja, ki ustrezajo urbanemu vsakdanu. Zavračanje leve in seveda tudi desne, katerekoli politične stranke, oblasti kot celote je tisto, kar je odmevalo iz Chiapasa v mesta in se (največkrat) obudilo prav v samoorganiziranih mestnih skupščinah (Holloway, 2005: 171).

Ker nam je *mar* in se *borimo!*

Zavračanje strankarskega sistema in prevzema oblasti v revoltu naplavi zavedanje, da ne poznamo in ne vemo, kakšna bi naj bila naša pot v prihodnosti. Najti jo moramo sami, česar nas zapatisti učijo s *caminamos preguntando* ali 'hodeče spraševanje'²⁶. Ko hodimo, se borimo in upiramo, moramo nenehno reflektirati svoj boj (se spraševati, kakšne spremembe želimo, odgovorov tako ne poznamo), biti konstruktivno kritični, pri čemer prakticiramo učenje o samem sebi (*self-learning*) (Hollon in Lopez, 2007). Hkrati pa hodeče spraševanje ustvarja odprt in demokratičen prostor, izoliran od sklicevanja na poznavanje prave poti revolucije. V trenutku, ko začne nekdo ponujati odgovore in trdi, da pozna rešitve, se reproducira sistem moči in dominacije (Khasnabish, 2005: 11). Zato so tudi v Mariboru 'poznavalci' protestiranja naleteli na gluha uporniška telesa. Začelo se je s 4. mariborsko vstajo, ko je kreativna skupina, oblikovana znotraj Iniciative mestni zbor, prevzela organizacijo vstaje in protestnike popeljala na t. i. zombipohod od banke do sodišča, cerkve in univerze²⁷. Prvič na vstaji ni bilo nasilja in prvič se je jasno videlo, kdo vstajo vodi. Zatrj je bil predvsem tisti del protestnikov, ki meni, da je nasilje 'edina pot do sprememb'. Civilne pobude so namreč v svoji gonji za pravično družbo obsodile nasilno ravnanje vstajnikov²⁸, pri tem pa

²⁶ Tej logiki je sledilo tudi Gibanje brezposelnih delavcev iz Solana, ki po besedah njihovega člana ni vedelo, kako delovati avtonomno, vedeli pa so, da nočejo biti podrejeni logiki države, oblasti (Pablo v Sitrin, 2003: 475).

²⁷ Ali (metaforično) od kapitala do korupcije in državne represije, naprej do prizorišča 'svete' kraje in ne nazadnje do kritične misli (ki se sistematično ukinja).

²⁸ Še najbolj artikulirano so se glede nasilja izrekli nekateri člani Skupaj za Maribor!, ki so v Pozivu k odstopu mariborskega župana Kanglerja in politične elite pozvali k preventivnemu kaznovanju nasilnih izgrednikov (Fištravec in dr., 2012).

²⁹ Intenzivnost protestiranja je padla že po 3. mariborski vstaji, zaradi odstopa župana pa tudi zaradi uporabljenih zastraševalnih tehnik represivnih organov. Na 2. mariborski vstaji so policisti z namenom, da bi preprečili vstajo, uporabili solzivec in konjenico, kar je sprožilo številne namige, da je bila uporaba sile nad protestniki pretirana. Na 3. mariborski vstaji je bilo pridržanih okrog 120 protestnikov, 28 protestnikom pa je bilo odrejeno tudi sodno pridržanje. V priporu so ostali skoraj en mesec iz preventivnih razlogov. Za nekatere pripornike obremenilni dokazi naj sploh ne bi obstajali, zato je nekaj Mariborčanov, predvsem staršev priprtih, konec decembra protestiralo pred mariborskim okrajnim sodiščem. Sedem jih je že bilo obsojenih na sedem mesecev zapora, preostale sojenje še čaka.

³⁰ Govorniški odri (nehote) vsiljujejo predstavništvo.

³¹ Esenca 'zapatističnega učinka' je v njihovem pozivu h globalni revoluciji brez čakanja nanjo, z začetkom tam, kjer se nahajaš, in s svojim lastnim orožjem (Klein, 2002: 220–21). *Piqueterosi* so to esenco le razširili na polje urbanega in dokazali, da je lahko tudi metropola kraj upiranja.

³² O tem priča že samo dejstvo, da velika večina pobudnikov teh skupnosti izvirno ni iz Maribora in to zaradi njihove govornice moti (nekatero) meščane Maribora, ki so se udeležili prvih srečanj.

izključile že izključene, ki so pravzaprav pogajali gonilnike mariborskih vstaj. Brez dvoma se je število protestnikov po četrti vstaji zmanjšalo²⁹.

Razkol med aktivnimi in pasivnimi mariborskimi uporniki se je še povečal s 1. vseslovensko vstajo, ki je deloma potekala tudi v Mariboru. Organizacijo je prevzela skupina 29. oktober, protest uradno prijavila in postavila govorniški oder. Zahteve vstajnikov so želeli artikulirati, jim dati obliko. Morda zaradi pritiskov medijev, katerih namen je kanalizirati vsako alternativo v stare okove predstavniške demokracije, morda so res verjeli, da bo ozvočenje izostrilo krike nezadovoljstva uporniških Mariborčanov in Mariborčank. A izkazalo se je, da jih pravzaprav duši³⁰, in temu je sledilo postopno pojevanje boja za družbene spremembe.

Da ne bi prekinili tok spraševanja, bi morali slediti intuiciji. Ali kot pravi Subcomandante Marcos (v Khasnabish, 2005: 11): »Zapatizem je ... intuicija. Nekaj tako odprtega in fleksibilnega, da se resnično zgodi vsepovsod.« V Mariboru pa se je prostor boja kaj hitro zaprl za 'nasilneže, kriminalce, izgrednike', ki po mnenju intelektualcev, medijev, tudi delov civilne družbe, ne spadajo na mariborske ulice. Nekatere civilne pobude so se po začetni navdušenosti nad prebujenim Mariborom in vsesplošni odprtosti za participacije željne državljanke pozneje ujele v organizacijsko logiko, ki prišlekem ni dopuščala, da bi se z njo seznanili, saj so zamudili prve korake v oblikovanju teh pobud in ostali prikrajšani za občutek 'lastništva' ter 'insiderske' informacije (kako deluje pobuda, kako se spoprijema s problematiko mesta, kaj je že bilo dogovorjeno). Druge so že od samega začetka vključevale večinoma intelektualce, nevladnike. Skupina Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora pa bolj ali manj ostaja neznanka. Do nadomestnih županskih volitev se je izkazala kot ključna za mobilizacijo ljudi, saj nas je prek njihove strani *Facebook* redno in zelo slikovito

obveščala o dogajanju na občini in v javnih podjetjih. Zdaj pa v javnosti krožijo informacije o tem, da so njeni člani aktivno sodelovali v predvolilnem štabu zdajšnjega župana Maribora.

Intuicija bi torej morala biti ključno vodilo pri odkrivanju poti Maribora v prihodnost, če je naš namen graditi družbo 'od spodaj', horizontalno, v skladu z neposredno demokracijo in sloganom 'Gotovi ste vsi!'. Pri tem je pomembno, da se zavedamo, da ni ene pravilne poti revolucije, da obstaja zgolj naš boj, ki je edinstven in mora za bojevanje uporabljati naše orožje, kakršnokoli že to je³¹. Glede na to, da so bile v Mariboru predčasne županske volitve, čez eno leto pa bomo imeli redne, bi bilo najbolj priročno sicer ustanoviti stranko, a predstavniška demokracija nikakor ne sovpada z idejo vstajnikov o pravični družbi. Po drugi strani pa tudi samoorganizirane mestne in krajevne četrti niso rezultat potrebe in želje Mariborčanov po tem, da obudijo civilni dialog³². Inicijativa mestni zbor je za njih dobila navdih iz zgodb o uspešnem boju, kot je zapatističen boj in boj *piqueterosov*. Pogosto pa se referirajo tudi na prakso iz brazilskega mesteca Porto Alegre, kjer njegovi meščani o petini sredstev proračuna odločajo sami. Je že res, da so mestne skupščine organizirane tako, da omogočajo izražanje jeze, upora in skrbi udeležencev, zato so odnosi v njih horizontalni,

sodelovanje je prostovoljno, težijo pa k doseganju konsenza, ko se sprejemajo odločitve (Holloway, 2005: 171). A družbene vezi so se v mestih z neoliberalizmom izrazito razdrobile, s tem pa je postal pomen skupnosti minoren. Izhajajoč iz tega dejstva lahko sklepamo, da so samoorganizirane mestne in četrtne skupnosti zgolj eden od poskusov civilne družbe, ki se sicer želi na konstruktiven način spoprijeti z zahtevami vstajnikov, manj pa so le-te rešitev nastale situacije, ki bi izhajala iz mariborskih vstajnikov.

Ni še gotovo! Ali pač?

Trenutno se zdi, da so se Mariborčani znova zaprli za štiri stene svojih domov in 'vdali v usodo', razen redkih, ki so v samoorganiziranih mestnih in četrtnih skupnostih prepoznali možnost delovanja oziroma tistih, ki sodelujejo pri kateri od nastalih civilnih pobud. Porazna volilna udeležba (23-odstotna) na predčasnih volitvah za novega župana govori sama zase (Administrator, 2013). Čeprav je skupina *Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora* pozivala k rekordni udeležbi na volitvah (tako kot je kdaj prej k rekordni udeležbi na proteste) in so obiskovalci strani te Facebook skupine izglasovali dan predčasnih volitev za novega župana za dan nove mariborske vstaje³³, ki sicer ne bi imela oblike protesta, ampak bi jo oznamovali z udeležbo na volitvah, se je izkazalo, da velike večine Mariborčanov pravzaprav nihče ne predstavlja, da so resnično *vsí gotovi!* Zaradi nizke volilne udeležbe pa moramo močno dvomiti tudi o legitimnosti novega župana, sicer edinega neodvisnega županskega kandidata. Njegov izbor je ne glede na volilno udeležbo relevantno sporočilo volivcev za vse stranke in liste, ki so se nadejale zmage, saj je po svoje produkt vstaj, ker prihaja iz gibanja Skupaj za Maribor! in kot tak predstavlja alternativo znotraj predstavniške demokracije. Pa jo res? V svoji kampanji se je sicer zavezal, da bo vrnil mesto ljudem, pri tem pa bo uporabljal metode neposredne demokracije in izhajal iz vstajniških zahtev³⁴. Svoj položaj želi legitimirati s človeško in materialno podporo mariborskim vstajnikom in nastalim civilnim pobudam. A kaj kmalu po njegovi izvolitvi se je izkazalo, da so to samo prazne besede, ker ima tudi on že svojo hobotnico, saj se na mariborski občini in v njenih javnih podjetjih še naprej sklepajo pogodbe na podlagi strankarske pripadnosti in poznanstev, delovna mesta za nedoločen čas pa se »podarjajo« mimo javnih razpisov (glej Klipšteter, 2013). Pozabil je postati alternativa.

Vstali Maribor se torej spogleduje z ustvarjanjem nečesa novega, medtem ko še ni pripravljen povsem odpisati starih, poznanih struktur predstavniške demokracije, saj je telo postalo pasivno in si kot tako težko predstavlja radikalno spremenjeno družbeno ureditev drugače kot v teoriji, čeprav je znova in znova razočarano in izdano. A če kaj, nas zapatisti in *piqueterosi* zagotovo učijo, da ni razmejitev med teorijo in prakso in da je praksa element teorije, ki se piše skozi delovanje in ustvarjanje, skozi življenje. Mi, prekerni, izkoriščani, izbrisani, iz neoliberalnega centra pa smo fizično in mentalno degradirani v položaj, ki nam neredko onemogoča delovanje onkraj. Iz strahu pred pomanjkanjem, lakoto, radikalnimi družbenimi spremembami, (represivno) oblastjo, se zapiramo pred kolektivnim, reduciramo naše misli na individualno, vztrajamo v nezadovoljstvu, delamo, da preživimo, nemo reproduciramo vzorce, ki se nam upirajo. Pri tem pa tvegamo, da nas bosta doletela ravno ta lakota in pomanjkanje, pred katerim bežimo, a zaradi sprememb, ki jih bo uvedla oblast, ki se je bojimo. Bomo res šele takrat sposobni razmišljati in živeti alternativo, o kateri danes le beremo?

³³ Glasovanja za to mariborsko vstajo se je udeležilo le dobrih tristo članov skupine Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora, medtem ko se je na primer glasovanja o datumu 4. mariborske vstaje udeležilo skoraj dva tisoč članov.

³⁴ »Bil sem izvoljen na krilih vstaje in se tudi čutim zavezan duhu mariborske vstaje.« (Fištravec v Mičič, 2013)

³⁵ Nihče ni sam proti krizi! ali »We are all in this together!« je moto grških protestnikov.

Zgodbe sodobnih družbenih gibanj z obrobja in iz osrednjih kapitalističnih držav razkrivajo, da šele resnični boj za preživetje iz človeka privabi iznajdljivost. Boj pa je uspešen samo, če se vzpostavi kolektivno, vzajemno in vztraja pri dostojanstvu (Gregorčič, 2005: 49). Temu vzorcu sledi tudi nova generacija vstaj, začenši z vstajo v Tuniziji decembra 2010, ki se je razširila po regiji in na obrobje Evrope (Španijo, Portugalsko, Grčijo). Ta evropska gibanja so dejansko postala gibanja z obrobja, čeprav prihajajo iz tradicionalno osrednjih kapitalističnih držav. Pa ne samo zaradi negativne ekonomske slike, ki te države dela kolonije evroobmočja in mednarodnih finančnih institucij, ampak tudi zato, ker so to gibanja, ki so nastala med uporom iz potrebe po preživetju. Boj za pravičnost in dostojanstvo je tako kot v Mehiki in Argentini tudi na evropskem obrobju prebudil kolektivno zavest³⁵, iz katere so zrasle skupnostne pobude za alternativno valuto, kooperative s hrano, socialne klinike in lekarne, vrtove, skupnostne kuhinje. Na ta miselni preobrat, ki bi nam omogočil živeti onkraj praks, ki jih narekuje neoliberalizem, v Mariboru oziroma Sloveniji še čakamo. Očitno še imamo s čim nahraniti svoja pasivna telesa.

Literatura

- ADMINISTRATOR. (2013): Fištravec se po zmagi zaveda naloženega bremena, Frangež mu je čestital, Mikl razočaran. *Dnevnik*, 17. marec. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/na-volitvah-mariboru-do-11-ure-nekaj-vec-kot-80dstotna-udelezba> (18. marec 2013).
- ALCAÑIZ, I., SCHEIER, M. (2007): New Social Movements with Old Party Politics: The MTL Piqueteros and the Communist Party in Argentina. *Latin American Perspectives* 34: 157–71. Dostopno na: <http://lap.sagepub.com/content/34/2/157> (22. februar 2013).
- CHAPMAN, D. D. (2005): Strateška, oportunistična in post-volilna avtonomija: Primerjalna analiza treh primerov iz Mehike. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* XXXIII (222): 200–17.
- DINERSTEIN, A. C. (2003): Power or Counter Power? Power or counter power? The dilemma of the Piquetero movement in Argentina post-crisis. *Capital e Class* 81: 1–8.
- INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO (2012): *Težki poosamosvojitveni desetletji za mariborsko gospodarstvo*. Dostopno na: <http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=soocanje-s-tranzicijo-na-regionalni-ravni-primer-mariborske-obcine.html> (21. februar 2013).
- FIŠTRAVEC, A., GODINA VUK, V., OSONKAR, B., PARTLIČ, T., PREMZL, P., VEZJAK, B., VIDMAR, J. (2012): Poziv k odstopu mariborskega župana Kanglerja in politične elite. *Večer*, 5. december. Dostopno na: <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2012120505859177> (3. marec 2013).
- GALUN, R., RUBIN, M. (2012): Podravje v primežu brezposelnosti. *Delo*, 3. julij. Dostopno na: <http://www.delo.si/novice/slovenija/podravje-v-primezu-brezposelnosti.html> (26. marec 2013).
- GREGORČIČ, M. (2005): *Alerta Roja! Teorije in prakse onkraj neoliberalizma*. Ljubljana, Študentska založba.
- GREGORČIČ, M. (2011): *Potencia. Samoživnost revolucionarnih bojev*. Ljubljana, Založba/*cf.
- HARDT, M., NEGRI, A. (2005): *Multituda: vojna in demokracija v času Imperija*. Ljubljana, Študentska založba.
- HARDT, M., NEGRI, A. (2009): *Skupno: onkraj privatnega in javnega*. Ljubljana, Študentska založba.
- HOLLOWAY, J. (2004): *Spreminjamo svet brez boja za oblast: pomen revolucije danes*. Ljubljana, Študentska založba.
- HOLLOWAY, J. (2005): Zapatismo Urbano. *Humboldt Journal of Social Relations* 29 (1): 168–78. Dostopno na: http://www.squiggyrubio.net/documents/hjsr/Holloway_ZapatismoUrbano.pdf (27. december 2012).
- HOLLON, R., LOPEZ, K. (2007): Autonomous Capacity Building: Zapatista Bases of Support, Radical Commercial Corridors, and the Battle for the Horizon in the Urban U.S. *Affinities: A Journal of Radical*

- Theory, Culture, and Action: Creating Autonomous Spaces* 1 (1). Dostopno na: <http://affinitiesjournal.org/index.php/affinities/issue/view/1/showToc> (29. december 2012).
- KOMISIJA ZA PREPREČEVANJE KORUPCIJE. (2013): *Ugotovitve KPK v zadevi mariborski radarji*. Dostopno na: <https://www.kpk-rs.si/sl/komisija/medijsko-sredisce/arhiv-novic/03/2013/ugotovitve-kpk-v-zadevi-mariborski-radarji> (10. november 2013).
- KHASNABISH, A. (2005): An Echo That Reechoes: Transnational Activism and the Resonance of Zapatismo. *AmeriQuest: From the Culture of Borders to Border of Culture* 2 (1): 1–18. Dostopno na: <http://ejournals.library.vanderbilt.edu/index.php/ameriquests/article/view/36/28> (28. december 2012).
- KLEIN, N. (2001): The Unknown Icon. *The Guardian*, 3. marec. Dostopno na: <http://www.guardian.co.uk/books/2001/mar/03/politics> (21. februar 2013).
- KLEIN, N. (2002): *Fences and Windows: Dispatches from the Front Lines of the Globalization Debate*. New York, Picador USA.
- KLIPŠTETER, T. (2013). Fištravec in njegova oranžno-miklavška hobotnica. *Dnevnik*, 17. oktober. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/slovenija/lokalno/stajerska/fistracev-in-njegova-oranznomiklavska-hobotnica> (10. november 2013).
- KURNIK, A. (2005): *Biopolitika: novi družbeni boji na horizontu*. Ljubljana, Založba Sophia.
- KURNIK, A. (2013a): *Gre za naša življenja in dostojanstvo (Kje vidim pomen ustajniške splošne stavke)*. Dostopno na: <https://n-1.cc/blog/view/1565642/gre-za-nasa-zivljenja-in-dostojanstvo-kje-vidim-pomen-ustajniške-splosne-stavke> (1. marec 2013).
- KURNIK, A. (2013b): Nova generacija vstaj – od Tunizije do Slovenije. *Časopis za kritiko znanosti* XL (251): 199–210.
- LORBER, L. (2006): Strukturne spremembe mariborskega gospodarstva po letu 1991. *Revija za geografijo* 1 (1): 63–80. Dostopno na: http://www.ff.um.si/zalozba-in-knjigarna/ponudba/zbirke-in-revije/revija-za-geografijo/clanki/stevilka-1-1-2006/011-04_lorber.pdf (26. marec 2013).
- MARCOS, S. (2001): Today, Eighty-Five Years Later, History Repeats Itself. V *In Our Word is Our Weapon*, J. Ponce de León (ur.), 88–97. Toronto, Seven Stories Press.
- MIČIĆ, A. (2013): Župan Maribora potrebuje kolo, ne pa džipa Maribor. *Planet Siol.net*, 25. marec. Dostopno na: http://www.siol.net/novice/rubrikon/siolov_intervju/2013/03/andrej_fistracev_zupan_maribora.aspx (25. marec 2013).
- OUVIŃA, H. (2005): Latinska Amerika: Upor iz obrobja. *Časopis za kritiko znanosti* XXXIII (222): 35–54.
- PUREBER, T. (2010): *Revolucija kot proces*. Diplomatska naloga. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- RUBIN, M. IN GALUN, R. (2013): Septembra bodo deložirali še 20 neplačnikov. *Delo.si*, 7. september. Dostopno na: <http://www.delo.si/novice/slovenija/septembra-bodo-delozirali-se-20-neplacnikov.html> (20. november 2013).
- SITRIN, M. (2003): *We Are Everywhere*. London in New York, Verso. 6. poglavje: The Power of the Piqueteros: 472–81.
- SKUPINA »SKUPAJ ZA MARIBOR!«. (2012): Manifest »Skupaj za Maribor«. *Mladina*, 18. december. Dostopno na: <http://www.mladina.si/118872/manifest-skupaj-za-maribor/> (20. februar 2013).
- THE DOMINION. (2003): *The »Piquetes«*. Dostopno na: <http://militantz.wordpress.com/2012/04/01/los-piqueteros-road-blocks-argentinian-style/> (21. februar 2013).